

19-dik Szám.

NEMZETI TÁRSALKODÓ

Május 9dik napján 1837.

ÚT A Z Á S O K,

nemes Torda vármegye alsó kerületének nevezetesebb járásaiban.

ELSŐ CZIKKELY

Torda városa's környéke ismertetése.

Erdély nemzeti hazájoknak ismertetére és ismértetésére, még nem tették-meg mind azt, a' mit megtenniük kötelességök. Erdélynek minden ágazataiban jó dolgozatu országtana és földirata még nincs.

A' Transsilvania székelyhoni tudós irója, korszakának szellemeként, latin nyelvű munkájában leg'őbbet tett e' magas célra, és igyekezett felfogni tárgyát egész terjedelmében: de, tervének valósitása nem sikerülhete nagy ideája szerint, a' tudományoknak akkori állása, és elégséges 's egészséges kútfők nem léte miatt. Az utánai országtanírók, kik a' nemes szász nemzet kebeléből tűnnek fel inkább körülte forognak, mint nap körül a' csillagok, 'sha nem mindenhol is, de tőle kölcsönözik nagyobb fényöket. A' nemes magyar nemzet egyedei néhány helyiratokkal és utazásokkal csak részletes ország-

Első feleisztendő. 19

tani munkákat adának. Erdélyország ismeretetésének zsengeje, kevés ívekből álló vázolat; a' Hármaskistükörbeni Erdély pedig gyermekek kezébe illő sovány és agg munka. Említést és hálás köszönetet érdemlenek azon külföldi nagy utazók is, kik, kozmopolitai lélektől hevülve, egész földvilágunkban, vagy ennek jelesebb tartományaiban utaznak 's ezek között kis hazánkat is meglátogatják: azonban, mivel ezeknek tervei olyan nagyok, melyeknek rendszereiben Erdély igen kevés helyet foglalhat el, fáradozásainak nem sok gyümölcsseit használhatjuk, hazánk országtanára.

Átlátható tehát az elésoroltakból, hogy Erdélynek hézag nélküles országát és földiratát, könyvekkel körül rakott író asztalon készíteni még most nem lehet.

Érdeklett tudományaink ágazataiban, a' természeti tudományokon alapuló, vagy ezekkel kapcsolatban álló értekezések vannak legsilányabbul érintve vagy egészen elmellőzve; noha Erdély a' természet remekműveivel, állat-, növény- és ásvány országi kincseivel oly gazdag, mint Európának akarmely tartománya, sőt némely tekintetben még gazdagabb.

Ezen hiányokat, és a' köz jó létre ezekből báromló kedvtelen következéseket hév kebellet érezve, írotollat fogának kezökbe két tudós férfaink, 's születék szorgalmok által Erdélynek gazdag Florája 1816ban, és a' hazai ásványos vizek leírása 1818ban. Kár hogy mind kettő római köntösben. De —

Haladjunk tovább a' haladó idővel, és szerezzünk még több anyagokat is, a' széles hézagok elenyésztetésére: hazánk Floráját öltöztessük magyar köntösbe és fűzzünk koszorujába több virágokat is; ásványos vizeink hasznairól

magyarul szólni, tanítson meg minket érdemes hazánkfia, ki, n. nyugoti nyelven szóltott n. keleti eredetű nemzetéhez; fedezzük fel a' vízistennek még ismeretlen gyógy-forrásait is; a' tenger hullámai közül, iszonyu katastrófék között kiemelkedett hegyeinknek, halmainknak, völgyeinknek földlét és földalkottani-tulajdonságait vizsgáljuk meg, és keressük ki, hogy ezeknek kebelébe mit rakott le a' természet, mert sok van még kikeresni való, száraz, vízi és kétlaki állataink sokaságával ismerkedjünk meg terjedelmesebben, tanuljuk meg, hogy mit és hogyan kell és lehet czélszeresebben használni; serkentsük polgártársainkat szorgalomra, versenyezésre a' műveltebb nemzetekkel, az olyan holdbájosokat, kik hegyeinken túl nem látva, Erdélyt földi édennek tartják, győzzük meg arról, hogy a' menyország is pokol jóllét és kényelem nélkül, és hogy Erdélyt édenné változtatni nem lehet földhez ragadott restséggel és elődeink nagyságának hiu emlegetésével.

De, hová ragad érzélgésem engemet törpe embert, midőn kezembe nem tárogató hanem lány hangu síp illik?! Tehát, előkészületekre még pedig sok nemüekre van szükségünk, hogy ezekből egy jó dolgozatu országant és földiratot lehessen készíteni. Részletes helyírások és utazások szem előtt tartva a' kitűzött és kitűzni feleslegesnek vélt tárgyakat, azon véleményem szerénti eszközök, melyek által előkészületeinket létre hozhatjuk.

Ha hazánk különböző vidékein élő hazafiaink, leányaink csak közeli lakköreiket leirnék akarmely idomba öntve, néhány évek multával készen lehetnénk előkészületeinkkel. Itt már csak ohajtok, és azt ohajtom hogy: kicsiny tűz, nagy

erdőt égessen meg, a' szent irás erkölcsi értelme szerént.

Az író utazott, és ha Isten és ember segítik, utazni fog ez után is, hogy azon ismereteket, melyeket gyenge értelme felfoghat, áldozatul vihesse édes hazájának oltárára, utazásiban, természeti tárgyra fog főfigyelmet fordítani, a' lehetőségig nem mellőzvéen el egyebeket is; ki fog térni néhol, céljához nem tartozó, kedv derítő esetekre is, hogy a' jó szeszélyű olvasók sима homlokaikat redőzni kénytelenek ne legyenek; a' komolyok az ily sorokat elmellőzhetik.

Mezőségi Járás.

Ezen járásbani utazásom nem volt egymásból folyó, hanem többszöri és környület szerintes kirándulásokból álló, és így, utazási rendszertől távozva, helyirati időmben czélszeresebben értekezhetem róla.

Torda, nemes megyénk anyavárosa, hová Isten lakni rendelt, érdemel első helyet e' járásban. Tudalmi helyhezete, a' szélesség $46^{\circ} + 25' + 0''$; és a' hosszúság $41^{\circ} + 25' + 40''$ körmértékei alatt vagyon, Lipszkynek 1810ben Pesten kijött ország kártyáján mérve. Természeti helyhezete van: az Aranyosnak bal partján, szőlős és gyümölcsös kertekkel koszoruzott bérczek közt, egy kies völgyben, melyet kétfelé hasít a' Rákos pataka, magába vévén völgy közepén a' Sospatakot. Lakkörét körülveszik: a' nagy csáni- egerbegyi- bözsi- ajtoni- pusztacsáni- koppáni- szindi- szentmihályfalvi- keresztési- polyáni és gyéresi határok.

Torda eredetét, némely történetírók felvizik a' dáknemzet homályos korszakáig, és azt írják: hogy, Dier na dákváros, vagy Tor-

da völgyében, vagy a' völgy feletti római vár helyén lett volna? — Mi ezt nem vitatjuk, hanem csak azt jegyezzük meg, hogy se Torda völgyében se a' várnak fenéig kiasott romjai között, még semmi dák emlény nem találtatott. — Megváltónk születése után 102 évvel, a' világhódoló Róma hadvezére és császára Tráján, az Aranyos melletti keresztes mezőn, meggyőzvéen Déczébált, a' dák-nemzet királyát, római tartományyá teszi hazánkat is közép Dácia név alatt, és beléje városokat, várakat kezd építeni, 's új telepeket szállítani. Ebben az időben mívelni kezdik rómaiak is a' Torda feletti n. keleti bércz gazdag sóereit, 's a' n. nyugotira építenek egy erős várat, a' nem messze lévő tor-dahasadék körüli hegy kőszikláiból. A' vár mint romfészkei mutatják, négy szegeletű volt, bástyákkal ellátva. Utsza-sorozatát ennek, és kapuinak számát — délfelöli kapuján kívül — még gyanítani sem lehet, mert jelennen terén törökbúza terem, 's falainak alapidomát a' kőhányók eltemették. Délfelöli kapuján az idő keze se diadal-maskodhatott másfélezer és ötvenöt évek hosszú sora alatt, mintha félt volna Pallásznak felette álló fegyveres szobrától, míg nem végre, 1657-ben ez is porba omlék őrangyalával együtt. Ezen szoborról nevezték a' magyarok e' várat „Leányvárnak.“

A' széles terjedelmű vár, nem adhatta elég-séges hont az új telepeknek: külvárosokat is kezdének tehát építeni Róma fiai. A' várbércznek Aranyos felé lejtő homlokán és egy kis törpe ágán vala az első külváros, az úgy nevezett szindi patakig; a' második pedig ezentúl n. nyugot-felé, az úgy nevezett Pardély bércze alatt, melynek sarkát teszi a' Tündérhegy; fedezte eze- ket délfelől az Aranyos. A' Tündérhegyen sokszor

megjelenvén az innen látszó bájos vidékek szemlélésére, találtam tetőjén hamvveder nemű vastag cserép-darabokat, és láttam egy itten talált csonka hamvvedret is, mely jelekből úgy vélem, hogy itt a' rómaiaknak temetkező helyök volt, és a' tetőni romnyomok áldozati épületek maradványai. A' Pardély alatti volt külváros helyén, melyet most Leányvármezőjének neveznek, az Aranyos felőli részen, közel a' vízhez, egy malom körül, szembetünök valamely nagy épület alapromjai, melyet egy 1176ban költ határlevél „Castrum Aranyos“ név alatt említ. Talán éppen azon vár volt ez, melyről „Castrum Thurda Aranyos“ név alatt, nemes Aranyos széknak 1291ben költ adománylevele is emlékezik. Ezt, tehát hibásan nevezik a' tordaiak „Leányvárnak“, mert ez, a' már említett bérczivár, a' hazai történetírók szerint, és mi, írásunk sorában, mindenkör a' bérczivárat fogjuk Leányvárnak nevezni.

Aranyos váron (Castrum aranyos) sokkal alól, kezdődik egy vakút idomu vágás vízparton, mely Tündérhegy felé jöve térré símul, és alatta megtörvén, Szindpatakán keresztül, most nyilt', majd vakút idomban felkanyarodik a' Leányvár felé. Ennek vízfelőli végével átellenben, vízfeneokról, 1855ban hánytának ki sok és nagy faragott köveket, melyek között kőív darabok és kapusark-kövek is találtattak. Találtanak itt még régebben egy vasbocskoros faczöveket is, mely jelekből azt hiszem, hogy itt volt a' római híd, nem pedig fennebb az Aranyos vár körében, hol a' víz fenekén látszó vékony özövekek malommaradványok, vagy pedig a' rég elpusztult Szentmiklós nevű falunak, egy tordai oklevélben említett hidjából maradványok. Tudom én azt, hogy malom volt az általam kijelelt római híd helyén

is, de azt is tudom, hogy ennek kőgátja nem volt. Hogy ez a' híd építőikhez méltó mű volt, a' leirt köveken kívül mutatják, a' velök együtt találtatott oszlopdarabok, és egy köre metszett béka — az öröklét vagy erő jele — és egy magas emlékkő, melynek íratából néhány érthetetlen szótagoknál egyebet kiolvasni nem lehetett. A' béka és emlékkő egy új híd falába rakatott, egy szép oszlopkoronát pedig a' városnak egyik gazdatisztje, minden kegyelem kérésem ellenére is, káposzta nyomásra kárhozottatott. A' Leányvárat, külvárosaival együtt „Salinae“nek nevezték a' rómaiak.

Hogy Salinae, a' római óriás erőnek és nagyságnak remekműve, és a' római fénynek, gazdagságnak egyik hona volt, mutatják romjainak bámulatos darabjai, a' művészetek és mesterségek szép darabjai. Faragott kövekből valakva a' vár, ezekből és katona ezeredek jegyeit viselő téglákból a' másféle épületek. Két ásványíratok értesítenek, hogy törvény — és kincstárnácsház is létezett Salinaeben. A' m. koppáni erdő mellől — háromnegyed órányi távolságból — egy gazdag erü forrás vize földalatt vezetett a' várba, oszlopsorok, metszett párkányok, erkélyek, emlékiratok, szobrok diszesíték a' házak külsőfalait; a' szobák hidlatai kulcs, vagy más idomu téglákkal művészileg valának kirakva, a' házi kápolnáknak ezüsből és rézből öntött, vagy éléfántetemből faragott védistenek tiszteltettek, a' kapukat kőoroszlányok őrzötték. Consulok, császárok és hölgyek pénzei nem ritka találmányok Salinae romjai között, melyek közül, néhányat megemlíteni, nem leend felesleges: Fabius, Cajus Cato, Portius, Trajanus, Elius Hadrianus, Antonius Pius, M. Aurelius Antonius, Lucius verus, M. A.

Ant. Caracalla, Publius Septimus Geta, A. Antonius Heliogaballa, Annia Faustina, Ant. Pii Filia M. Aurel. Conjux, Lucilla L. veri Conjux, Plautilla Caracallae infelix Conjux, Julia Paula Heliogaballi secunda Conjux, Julia Maesa Heliogaballi Avia. Dísz és pecsétnyomó gyűrűk, kő- és cserépvédrek, korszók, fegyverdarabok 's a' t, eke- ásó- kapa- 's borona nyomán sokszor tűnnek elé. És még is, e' sokféle régiségekből az egykedvű Torda igen keveset tud elé mutatni, mert az eleitől óta találtatott emlények szebb darabjait széthordoták a' városból, vagy pedig vandaluszi kezekkel itt helyben elpusztították. Mely könnyen lehetett volna Tordának és lehetne még most is, a' még találtató emlényekből egy kis gyűjteményt alkatni, hogy e' classicus helyről ne távoznának el gunynyal és elégedetlenül a' régiség baráti, mint a' hátszegvidéki barbarusz oláhság közül.

Birták a' rómaiak hazánkat és így Salinaet is 102-től fogva 271-ig, és így: 169 esztendőig, midőn Aurelián császár alatt, a' góth-római háborúnak szerencsétlen következésében, közép Dácia góth-nemzetnek hódolt. Ezen történet után, Erdély bérczvára, góth-hun-gétagepida- és avar nemzeteknek vala hazája 617 évekig, vagy is az Árpád magyarjainak Ázsiából kijöttéig. Zavaros korszakából ezen elé és eltűnő nemzeteknek, a' történeten Tordára nézve semmit sem jegyzett meg.

A' fennebb illetett 1176-ban költ oklevél, mi szerént: Sz. Miklós és Torda között határjárás esik, már emlékezik Tordáról; egy más oklevél pedig mely ugyan ezen időtájatt költ, mi szerént: Torda és Egyházfalva között esik határjárás, emlékezik Torda kebelébeni kolosto-

ráról a' Boldogságos szűznek (Claustrum beatae Mariae virginis), melynek temploma volt az ev. reformatusoknak ó tordai mostani temploma „Templum duodecem Apostolorum“ név alatt. Ebből úgy jöki, hogy Tordának az említett évnél sokkal régebben kellett már létezni, mert: egy ilyen nagy templom és kolostor sok évek alatt épülhet fel. Továbbá: sokszor találunk a' tordai kertekben első Béla királyunknak ismeretes pénzeire, más utána élt királyok pénzeivel össze nem elegyedve. Ez a' környület arra mutat, hogy az ő idejében is 1161 és 1167 között a' város meg volt. Az 1171-diki oklevél a' leányvárat Sixadomiumnak nevezi, a' hasonló régiségű oklevél*) pedig Saxomának. Ezen nevek eredetét én, sz. István király idejében keresem. Tudjuk ugyan is, hogy ez a' fejedelem, a' német földnek keresztény nemzetei közül, már kezdett volt a' magyarhonba némely rajokat béhozni, hogy általok hadmezőken elvadult magyarjai közé a' szelid mivéledés magvait élhíthesse, és főleg hogy a' köztök még alig világló keresztény vallásnak nagyobb erőt és terjedelmet szerezhessen. Ezek a' némethoni emberek a' rómaiak után élő és eltűnő kóbor nemzetek által feldúlt várak romjait helyrehozni vagy egészen újakat építeni igyekeztek, hogy mint nem katonák, hanem békés polgárok, külső ellenségtől és a' még vad magyaroktól is, kőfalak közt védhessék magukat, és hátországban gyakorolhassák vallásukat. Továbbá: második Géiza királytól 1143ban hazánkba ho-

*) Az író nem látta ezt a' levelet, hanem ennek tartalmát kivonathban olvasta, városi tanácsnok t. t. Csipkés Elek úr jegyzeteiből; kinek is innepélyes köszönet, hogy jegyzeteit, és Torda történeteire némely utasításait közölte az íróval.

zott népesebb rajai a' némethoni nemzeteknek, jéruzsálemi András király adomány leveléként, Erdélynek déli részén, egy egészen külön földet nyertek, oly szabadalommal, hogy ők együtt tegyenek egy nemzetet. Ezek tehát Erdélynek más részeiben nem építettek. Mind a' két rendbeli nemzetek nevei, németül „Sax“ latinul „Saxo“: mely nevekből, és az elősorolt történeti adatokból okoskodva, úgy hiszem tehát: hogy a' többszöri ostromokban összeomlott Salinae várát, a' szt. István alatt Erdélybe jött, és magyarokkal összeelegyedett szászok építették újra, 's tőlök kölcsönözte „Sixadomium“ vagy „Saxoma“ nevét, kiknek ivadékai lehetnek a' tordai mostani kevés szászok. Következés képpen Torda, szt. István országlása alatt is, már létezett. —

De térjünk vissza rákútunkból, és városunk történetein keresztül jöjünk jelenkorunk felé. 1242 ben Battukám tatárhada átözönlék Radna szorosán, és tűzbe vérbe borítá két testvér hazánkat. Hogy ekkor Torda is kiitta a' mérges kehelyt, bizonyítja a' vele szomszédos Aranyos-szék léte, melynek hős székelyei, a' vidéket pusztító tatárokoni diadalmukért nyerték Torda vármegyének azon feldult részét, melyen Aranyos-szék fekszik, Mészkö nevű falun kívül; bizonyítja ezt Rogeriusz is, ki azt írja hogy: Gyula-fejérvártól fogva Frátáig, pusztá volt az ország. A' hamvából feltámadott Fénix Sixadomium is, ismét düledékké változott ekkor, a' halált elkerülhetett tordaiak pedig, hegyek barlangjaiban, havasok közt kerestek menedékhelyet, kik is a' tatárok eltávozása után feldult városukba visszatérvén, Sixadomium köveit, mely nem vala elég erős őket védeni, kezdik lehordani a' völgy-

be, épületjeik megújítására, vagy egészen új épületek készítésére. 1291ben harmadik András király megajándékozta Tordát, Kőjkődök, Vizelementelek, és Udvarnoktelek nevű dultságokkal, és a' torda hasadékon túlfekvő Király erdővel. Ez által és lakósainak szorgalma által olyan virágzóvá lesz a' város, hogy 1542ben első, vagy nagy Lajos király, 1456ban Hunyadi János a' hős, és 1464ben Hunyadi Mátyás király országgyűlést tartanak benne. Ezen időtájban tulajdonává teszi Torda Szentmiklós nevű falut is, mely Torda-aranyos vára körül fekütt. Mimódon? Nem járhatam végire. Ilyen szerencsés környületei között úgy megnépesedik Torda, hogy a' hívők többé nem férhetnek el a' 12 apostolok templomában és az új tordaiban, mely 1204ben már fel volt épülve: építenek tehát még egy nagy templomot ó Torda piaczán 1458tól 1495ig, mint ezt bizonyítják délfelöli gyám oszlopain, a' goth számjegyekkel emlékül hagyott évszámok. 1548ban, midőn Isabella királynő Tordán országgyűlést tartott, át vala villanva itt is a' reformatio szelleme, és 1557ben a' lakósok több része már Luther hitvallásának hódolt. Ugyan ebben az évben Kálmáncsehi Márton és követői Kolozsvártt hirdetni kezdvén az ev. reformáta vallást is, velök ó tordai pap, Fodor Bálint kezét fog's áthozza megyéjébe az új hitvallást. Ezen esztendőben juniusnak 15ő napján Tordán 'mondja ki az országgyűlése a' lelki isméret kötött joga ellen ezt a' törvényt: Mindenki azon hitvallást kövesse, melyet inkább akar, minden kényszerítés nélkül. 1558ban május első napján a' magyar papok zsinatot tartanak Tordán, és az ev. ref. hitvallásnak nemzetjök közötti első kezdetit megalapítják. A'

milyen hamar átjött az ev. ref. hitvallás a' Felek hegy alatti városból Tordára, ugyan abból éppen oly hamar átjött az unitaria hitvallás is. 1565 és 1566ban tanítani kezdik ezt Kolozsvártt Blandrata György és Dávid Ferencz, oly sikeresen, hogy maga a' király, második Zápolya János is Kálvin zászlója alól átáll Blandratáé alá; átplántálódott ez csak hamar Tordára is, és olyan előmenettel, hogy itt, 1568ban már két megyéje és papja vala az unitariusoknak: Ó Tordában Ovári Péter, ujbán pedig Sztárai Miklós; övök az első helyen a' piaczi nagy templom, a' másodikon az ev. reformátusok mostani temploma. Kálvin megmaradt követői, hagyományokként a' 12 apostolok templomával maradtak, melyet birnak ma is; Luther követői kétség kívül csak százokra apadvánj le mint kevesebb számuak engedvén a' többségnek, hihetőleg akkor építették Ó és Új Torda között 1835ben felhagyott kis templomjokat? Maradtak-e vagy nem római katólikusok ezen nagy változások alkalmával, adatom nincs róla; annyi azonban igaz: hogy ha maradtak is, oly kevesen maradtak, hogy külön ekklézsiát nem alkothattak. (Folytatása követ.)

ÚTAZÁS A' RÉGI EURÓPA ROMJAI FELETT 2836dik ÉVBEN.

(Egy névtelennek írományai között találatott levelei szerént.)

NEGYEDIK LEVÉL.

Uj Philadelphia apr. 24kén 2836.

Szerencsés levék, kedves barátom, Bull-

ban, abban, hogy egészségem jobbulásán a' természet orvos nélkül segítvén, ismét folytathatám utazásomat, miszerént tegnap előtt estve, a' 38 órán feljül mintegy 10 harmadperczre megérkeztem a' gőzgyorsszekeren (diligence) — mivel, fájdalom, a' repülő személyposta már elment volt — ide Új Philadelphiába — a' régi Párizsba; 's bészállásoltam magamat kényelmesen ezen nevű első vendégfogadóba: „a' régi világhoz“ mely mintegy harmad résznyire ámerikai szabályu és becsü. — A' gőzgyorsszekérrelí utazás akármennyire tökéletesedett is, még is igen lassu, és a' repülő postánál sokkal hátrább van. — A' legújabb mívkedés szerént Tripolisban készült legjobb gőzszekerek is, a' vas-útakon csak 10 másod, és 4 harmad percz alatt haladnak egy mértföldet; holott ellenben a' repülő posta, annyi idő alatt, szinte két keletindiai levegő mértföldet menyen el. — De még is, a' ki az idő által nincs erősen és különösen elkötelezve, a' gőzdelizánszal sok tekintetben kényelmesebben utazhat. — Alig lehetne hinni, milyen sokra ment ezen gőz postaszekerek készítettése. — Minden gondolható kényelmességek, melyekét az ember a' köz életben egy jól butorozot és rendezett szálláson kapni szokott, itt feltalálhatók, 's ámbár a' mi gőzszekér építőink már ezen mesterségben igen messze mentek, még is a' tripolisiakon sokkal hátul vagynak.

Gondolj, kedves szabad Györgyöm, egy szekeret, mely régi német nagy lábmérték szerént, hosszában mintegy 50, szélességében 30 lábnyi, belé nem számítván a' huzó- hajtó- taszító- zuzó- surló- seprő- főző üstöket, 's a' mi még ilyen apró készülményekhez tartozik. A' fő gőzszekér, mely 84 valódi tűzországi rugókon nyugszik, foglal magában egy vendég-teremet tiszta

eredeti görög izletben, 20 személyekre, négy kisebb mellék-szobákkal, 12 alvó helyekkel, egy konyhával, 's két valamennyire szegletesen szerkesztett kényelmekkel, vagy kamaraszékekkel.

Igen nevezetes, és figyelemre méltó az egész erőmivet teljes tettelegességben látni. — Egy ilyen szekeren minden, a' legkisebb dolog is, gőzzel hajtatik, elannyira, hogy az utazók száma irányához képest, az ember szinte semmi emberi szolgálattételt nem lát; mert nem csak hogy a' zúzó, dörgölő és főző üst által minden lehetséges, a' mi az utazók teste fentartására szükséges, a' legkisebb csekélységig elkészítettik, mint p. o. a' piritott kenyér is gőzzel kenettetik, 's a' kolbászok gőzzel töltetnek; hanem még az ember is gőzzel beretváltatik, 's ha némely nyavalyákban szükség, azzal kristélyoztatik is.

Az egész úgy tetszik, mintegy szakadatlanul folyólag mozgó óriási óramív. A' gőzszekérnek alsó emeletiben vagynak két egymás felett rendezett kicsiny ágyu sorozatok, melyek hasonlólag gőzzel süttetnek el, és a' postának úti tolvajoktól 's más e' féle történetektől való megoltalmazására rendeltettek. Minden szobák gőzzel melegítettnek, gőzzel zárattatnak, 's azzal nyittatnak. Az alsó kamarákban minden ágyak az újonnan feltalált 's úgy nevezett száraz gőzzel töltött derekaljából 's párnákból állanak, a' csizmák és köntösök gőzzel tisztittatnak, 's a' gyermekek gőzzel rengettetnek. A' mindennapi asztali muzsika egy igen derék — a' milyent csak valaha hallottam — gőzorchestra által vitetik végbe, és az újonnan feltalált gőzcompositio-erőmű (Spontini copia) a' megfoghatatlan tulságig ment. Ha t. i. az ember valami újat akar attól a' hangászság mezején kapni, egy a' végre alkalmazott tölcserbe veti a' régi jobb hangászi műdaraboknak több

meg több csirizelt papirosbóli apró lapokra irt legjobb helyeit. Legottan feldolgozza azokat az erőmív rettentő zakatlással és zörgéssel; és legfeljebb tíz percz múlva kiárad a' compositio (nota szerzés) a' hangcsőken a' gőz orchestrába, és az elébb említett régi hangász foltokból egy nagy egészet ad, melynek fő becse különösen abban van, hogy mindent tizszeresen erősített szerszámossittásban (Instrumentirung) ad vissza, 's minden tetsző pontot egy percz alatt huszszor ismételhet.

Egy ilyen gőz gyorszeker valósággal egy kis világ magában. Mindenfelé érzi és tapasztalja az ember a' legkellemesebb következményeket, 's az okokat seholt sem látja. Így p. o. jó reggel minden szobák az egész úti szekérben gőzzel seper tetnek ki, 's igen nagyon nevetséges furcsasággal lehet nézni, midőn egy szobában egy kefe-seprű tulajdon maga keze által seperget. De csudára méltobbak a' szinte csak most feltalált igen hasznos „Váltó-tölcserék“, melyek rendszerént a' gőzszerék belső szegeleteiben vagnak felszólva. Ezek arra valók, hogy a' pénzt, mely a' régi Európában még máig meg van, a' lehető legnagyobb sebességgel felváltsák. Ezen tölcserék kétfélék. Egyik arra szolgál, hogy az úgy nevezett pénzbecset (courant) vagy aranyat apró folyó pénzre, a' másik pedig az apró folyó pénzt köz pénzbecsre vagy aranyra újra felváltsa. Feltölti t. i. az ember igen egyszerűen a' felváltandó summát a' váltó erőmív felső tölcseribe, 's legottan kapja egy hátulsó kicsiny lappancs-lyukon ugyan azon summát felváltva. —

Április 22kén szerencsésen megérkeztem a' régi Párizsba. Elbámul az ember, ha megtekintia' vidéket, melyen valaha a' félvilágnak parancsoló város, a' 19dik század Rómája állott. — Minden kopasz, pusztá, és sivatag. — Nagyon kevés romok

bizonyitnak ama' palotákról, melyek valaha itt pompáskodtak. — Oly nyomorultul építettek ezeknek eleik, hogy semmi nem bizonyít az ő létekről; holott ellenben ma is a' régi Róma őszlopai állanak, és az örökre felejtethetlen classicus népnek hősi nagyságát hirdetik.

A' mostani város Új Philadelphia a' mint tudod, egy ámerikai telep (colonia), és valamint az egész ország is nagyobbára a' régi francziák ivadékjaitól lakattatik; de sok ámerikaiak is telepedtek meg itten. — A' régi Franciaország, mint tudva van, a' 20dik század kezdetén valamint az egész Németország is az akkor annyira határtalan hatalomra jutott régi orosz nemzet árjától elborított, 's tökéletesen meghódított. — Csak igen kevés csekély nyomok bizonyitnak még a' valahai francia nagyságról. — Egy félig oszve omlott boltozat iv áll még nem messze a' mostani tanácsháztól, mint egyetlen egy fenmaradt romladék. — Ez a' Napoleon győzedelmi íve, mely neki a' 19dik század kezdetében vagy közepe felé állított. — A' Bourbonok kevély palotáinak nincs nyoma.

Midőn én így az említett felséges emlékü győzedelmi ív előtt állanék (az idő estvefelé vala) imé csak egyszerre vérpirosra festődék az a' lehaladó nap veresen csillámló fényétől; 's erre igen komolyan andalgó gondolkozásba merülve érzé magát az én lelkem. — Igen! igen! mondék magamban, vérpirosságu az, mert vérpirosságu tentával van béirva az ő neve is a' világi történetek roppant nagy könyvébe. — De még is egy nagy ember vala ő. — Az ő századja ötet nem érthette meg. — A' miénk megértette, 's így adta-meg az ő hamvának az érdemlett borostyánt. De komoly és bús kezdék lenni, melyet nem akarnék; azért többet most nem irok. — K. J.